

OBEC ŽELATOVICE

KAPITOLY Z MINULOSTI OBCE K 25. VÝROČÍ OSVOBOZENÍ SOVĚTSKOU ARMÁDOU

NAPSAL STANISLAV NOVÁK
V ŽELATOVICÍCH - V ROCE 1970

Kapitola I.

Obec Želatovice se nachází necelé čtyři kilometry východně od města Přerova, pod svahy nízkých pahorků, v kotlince, která je chráněna návršími od východu zvanými Skleňák a Díly, od jihovýchodu Rovná, od jihu Kamení, od jihozápadu Tměn, od západu v Černým a od severu Skala. Zde se asi před 700 lety usadili naši pradávni předkové, zakladatelé obce. Dlouhá staletí plná vichřic, povodní, krutých zim, vysokých sněhů, slunných jar a žhavých rodících lét plynula nad tímto malým, námi všemi milovaným kouskem země. Plynula v pestrých životních proměnách bohatých na zrod a zanikání, štěstí a útrapy, lásku a nenávisť, bohatá na lidskou práci, zklamání a úspěchy.

Letopočet vzniku naší obce nelze přesně určit. Vycházíme z první písemné zmínky v listině kláštera Hradisko u Olomouce z roku 1282, v níž se uvádí jako svědek Přebor ze Želatovic. Stejně jméno je pak uváděno v roce 1295 jako jméno jednoho úředníka z Přerova. O vzniku názvu obce se dochovaly dvě verze. Ústní tradice praví, že v místě nynějšího letního cvičiště zvaného Charamsko byla za pradávna kamenná zeď, ke které chodívali lidé v případě neštěstí vyplakat svůj žal, čili želeť, z čehož prý vznikl název Želatovice. Druhá verze, která je pravděpodobnější, označuje za jednoho z prvních zakladatelů obce člověka, který se jmenoval Želata. A jelikož názvy obcí končící koncovkou -ice pocházejí ze jmen osobních, vznikl prý název Želatovice ze jména Želata.

Místopisně je obec Želatovice situována na rozhraní Hané a Horácka. Jejími katastrálními sousedy jsou na východě Podolí, na jihovýchodě obec Čechy, na jihu Prusy a Beňov, na jihozápadě Újezdec, na západě město Přerov, na severu Kozlovice a na severovýchodě Tučín. Výrobní zaměření bylo zemědělské, i když ještě počátkem 19. století byly mezi Želatovicemi, Tučínem a Čechami značné lesní plochy. Svědčí o tom i skutečnost, že obec měla ve své úřední pečeti radlici jako symbol. O nějaké vlastní, místní staré kultuře a vlastních starých zvycích, kromě všeobecných tradičních lidových zvyků, nejsou uchovány ani záznamy, ani jiné doklady. Původní kroj byl hanácký.

Až do 18. století jsou pro Želatovice charakteristické stálé změny jak na usedlostech a domech, tak i v držbě celého panství. To nám napovídá, že toto údolíčko nebylo příliš štědré, ba právě naopak, že to bylo spíše slzavé údolí, v němž tvrdá práce pro vládnoucí panstvo byla trpkým údělem lidu. Vy- -stavba domků v naší obci začala podle starých záznamů a ústního podání v části nynější široké návsi po pravé straně směrem k Tučínskému potoku, kde jsou nejstarší popisná čísla 1 — 6 a dále pak po téže straně od potoka k velkostatku, kde jsou popisná čísla 7—13. Další nejstarší části obce jsou domky v tzv. Komínech s popisnými čísly 14—18, avšak bez čísla 16, které je na velkostatku a přešlo tam z panského domku. Ten stával v Okluku směrem k Tučínu a dávno zanikl. Starou částí obce jsou dále domky s popisnými čísly 19 — 22 po pravé straně obce od velkostatku k potoku, pak domy v Koutech, celá pravá strana od Koutů až po Husárkov a konečně pravá strana návsi od bývalého hostince u Kyjovských až k čp. 1. Novější je trojúhelníkově uspořádaná část domků zvaná Husárkov a dále několik domků po pravé straně silnice vedoucí do Podolí, které nemají dosud místního pojmenování. Dále je zde několik domků po pravé straně cesty od kříže v obci k Dělnickému domu, zvaných Lešetín. Nejnovějšími jsou domky a vilky po obou stranách silnice vedoucí k Přerovu a vilky i bytové jednotky JZD kolem silnice vedoucí do Tučina. Samostatnou částí obce je areál velkostatku.

I když naše obec je od pradávna pokládána za čistě zemědělskou, není sporu o tom, že zde byla i jiná podnikání. Ve starých zápisech o poddanských povinnostech a prodejších panství se hovoří o lámání kamene, odvozu dříví z lesa, o rybnících, pivovaru, pastvinách, lukách, o páleníci a dokonce i o vinných sklepech. V pojmenováních tratí v katastru obce se vyskytují názvy Za cihelnou, Zárybničí, Za potoky, Pod skalou, Skleňák apod. Nám dnes zůstávají jen dohady, kde, odkud a kam tekly potoky, když v obci se dochoval název tratě Za potoky, ale na celém katastru zůstal jen potok Tučinský, který vlastně ani potokem není. Je jen jakousi malou strouhou, která v Tučíně začíná a po svém čtyřkilometrovém putování v říčce Bystřičce

(Moštence) končí. Zůstává zatím nevyjasněno, čím byly napájeny rybníky, které zde skutečně byly, a odkud se braly vody, které dnes v obci nejsou vůbec.

*

Přehled o nejstarším období dějin obce zahájíme výčtem několika významných letopočtů. Poprvé se Želatovice připomínají v roce 1282. Pravděpodobně již někdy počátkem 14. století vznikl v obci první panský dvůr. Na něm již v roce 1349 upisoval jeho majitel Kadold ze Želatovic 100 hřiven věna. V roce 1368 další majitel Želatovic Všebor z Náměště prodal panu Heršovi z Roketnice v této naší obci 12 půllánů, dva dvory a hospodu a tentýž Herš v roce 1373 odkoupil na želatovském panství od vdovy po zmíněném již Kadoldovi i jejich 100 hřiven věna. V roce 1392 se stává majitelem Želatovic Lacek z Kravař. Jmenovaný v tomto roce prodává bratřím Bočkovi a Mikuláškovi z Labutě a jejich dědicům celou vesnici Želatovice se všemi platy, poli, lukami, pastvinami, lesy a vším příslušenstvím, „...ničehož sobě neponechávaje“. Jak dlouho se Boček, Mikuláš a jejich dědicové na Želatovicích udrželi, nemůžeme zatím přesně určit. V roce 1481 je uváděn jako majitel Václav z Heraltic, který v tomto roce vkládá právo na Želatovice bratřím ze Štatenberka. Bratři Bernard, Václav a Jan upisují v tomto roce na Želatovicích plat pro své manželky. V roce 1590 patří Želatovice zčásti Janu Křenovi z Koněpas a zčásti sirotkům po Janovi ze Štatenberka. Poručníci těchto sirotků prodali panství Jáchymovi Žeranovskému a jeho manželce Anně Bítovské ze Slávkovic. V roce 1609 kupuje však již panství Zdeněk Přepiský z Rychenburka. V roce 1682 jej přebírá od svých bratří Jan Přepiský. V majetku tohoto rodu zůstávají Želatovice až do roku 1725, avšak již v roce 1731 předává toto panství jeho nová majitelka Marie Josefína Kořenská Antonínu Lamberkovi. Ten prodává panství již v roce 1733 Františku Josefovi ze Stonů. V roce 1747 synové Františka Josefa ze Stonů pouštějí Želatovice Emerencii z Minkvicburku, ale již v roce 1766 byl zadlužený želatovský statek prodán v dražbě tribunální komisí v Olomouci Hiacintovi z Bretonů. Ten jej předává v roce 1768 svému synovci zvanému Foucher, který koupil i panství přerovské. Tím panství Želatovice a Přerov byla spojena. V roce 1795 byla tato spojená panství koupena hrabětem Antoniem z Magnisů. Majetnictví přechází v roce 1817 na Viléma z Magnisů. V roce 1846 byl statek Želatovice pronajat baronu Skenovi, avšak v majetku rodu Magnisů zůstal až do roku 1917. Hrabě Antonín Magnis jej v tomto roce prodal Agrární bance. Tím po dlouhých staletích přestává být pánem nad Želatovicemi šlechta. V době poddanství patřila všechna půda jedině pánům Želatovic, a to včetně usedlostí, domků,- dvora a včetně lidí. V roce 1656 bylo v naší obci naměřeno 617 měřic půdy ve třídě první a 617 měřic ve třídě druhé. Obyvatelstvo se dělilo na osedlíky, kteří měli dům, chalupu, statek a na neosedlíky, žijící v nájmu. Mezi osedlými se rozeznávali praví osedlí „sousedé“, to byli sedláci a chalupníci. Z chalupníků však pouze ti, kteří měli nejméně 1/8 lánu polí. Ti, co měli půdy méně, byli podsedci, tzn., že půdu jen užívali. Na pozemcích pracovali, platili dávky v penězích a naturáliích a byli zatíženi robotou na panském. Rozdíl mezi sedlákem a domkářem se při tom nezakládal ani tak na výměře užívané půdy, jako spíš na počtu potahů. Celým potahem se mysleli dva koně a dva volí. Podle počtu potahů a podle jejich velikosti byli poddaní zatíženi robotou potažní a současně se všemi těmi, kteří potahy neměli, robotou pěší. Útisk drobného člověka se po bitvě na Bílé hoře neustále zvyšoval. I když bylo zrušeno nevolnictví, za něhož se poddaný (nemohl bez povolení šlechty oženit, přestěhovat, jít na řemeslo apod., v podstatě se na těžkém životě našich občanů mnoho nezměnilo. Na jejich trpkém údělu se podílela i církev, protože farářům byli povinni odvádět desátky. Svobodná, za žádnou práci poddanému neplatící, byla šlechta. Ta poroučela přes své pány vrchní, správce a dráby. Obec řídila přes rychtáře, pro jejichž výkon byly zřízeny tzv. artikule obecní. Podle nich se mohla stát rychtářem jen osoba vhodná, ne-podezřelá, dobře pověstná a bázeň boží mající. Rychtář s celým obecním úřadem pečoval, resp. měl pečovat o to, aby šlechta o nic nepřišla, a měl jednat tak, jak přikazovaly artikule: „Co se týče sirotčích neb obecních úřadů, k tomu úřad pilně dohlídati má, aby se na ničemž žádné škody nedalo, nýbrž toho šetřiti.“

Jedna z nejstarších částí obce, zvaná Husárkov.

I lid v naší obci byl sužován válkami. Potulující se houfy hladových vojáků, kteří, i když v Želatovicích toho mnoho nenakradli, zanechávali v obci spoušť, spáleniště a epidemie. Na cholera zemřelo v naší obci v roce 1866 za šest týdnů 44 lidí. I lapkové byli a další nepoctivci a nelze se proto divit uchovaným záznamům o stavech pustých nebo se zemí srovnaných a vypálených domů. To ukazuje, jak těžce bývala naše obec všemi těmi pohromami postihována. Vždyť v některých obdobích byla v Želatovicích až čtvrtina pustých domů.

*

Co víme o starých domech, popisných číslech a jaké pověsti a jaká ústní podání se nám o nich zachovala?

Čp. 1 býval prý panský domek, v němž bydlel zahradník šlechty, který kolem domku pěstoval pro vrchnost švestky (trnky). Podle toho tato část obce dostala název Trnečnice.

Čp. 14, 15, 17 a 18 jsou domky v tzv. Komínech. Byly to domky panské a bydleli v nich přímo pracovníci vrchnosti.

Čp. 16 byl panský domek v Okluku, kde jsou nyní studny velkostatku, a byl obýván hajným tehdejšího panství. Po zrušení lesa mezi Želatovicemi a Tučínem pak již nebyl obýván, nebyl ani udržován a zanikl. Toto popisné číslo bylo přeneseno na velkostatek, na jeho obytnou a administrativní budovu, postavenou na místě bývalého zámečku pánů vlastníků želatovské panství. Od toho nese i nyní budova název Zámeček.

Čp. 22: Ještě v roce 1830 zde byla panská myslivna. Po zrušení lesa byl domek prodán a rozdělen. Tím vzniklo další popisné č. 85. Kolem domku čp. 22 — nyní majitel Aug. Maděrka — vede doposud do části obce zvané Komíny ulička s kamennou zdí, která zde existuje odedávna. V čp. 85 bydlí rodina Antonína Válka.

Čp. 36 je bývalý panský pivovar, kde se vařilo pivo již v roce 1671. Později sloužila budova jako sladovna a nyní je přestavěna na sokolovnu. Z části sladovny vznikla prodejem další popisná čísla (nyní jsou majiteli Ladislav Březina a František Válek st.).

Čp. 41: Zde byl hostinec patřící želatovickému panství až do roku 1792. Pak byl hostinec v majetku soukromých živnostníků, z nichž poslední byla rodina Kyjovských. V taneční místnosti tohoto hostince, až do doby postavení sokolovny, cvičila TJ Sokol. Po zrušení hostince byla v téže místnosti prodejna Jednoty. Celý dům je dnes upraven na obytný.

Čp. 84 pochází z tzv. pazdery, která stávala u močidla konopí v Koutech. Když pěstování konopí a lnu v naší obci zaniklo, chaloupka zchátrala, zanikla a její číslo bylo přeneseno na domek, postavený za obcí směrem k Újezdci. Domek s číslem 84 sloužil dále jako obydlí opatrovníka obecních býků, jako ubytovna obecních chudých a jako chlév. Byl nazýván „Pastérňou“ a když shořel, bylo jeho číslo popisné přeneseno na nově postavený Obecní dům. Prodejem či předáváním částí domů a parcel docházelo v celé řadě případů k dělení majetku a ke vzniku dalších nových popisných čísel, např.: **Čp. 5** byla selská usedlost. V roce 1878 došlo k jejímu rozdělení a vzniklo **čp. 72**. V **čp. 5** bydlí rodina Floriána Plánky a v **čp. 72** rodina Hynka Zapletala.

Rozdělením domku **čp. 9** vzniklo nové **čp. 93**.

Čp. 27 byla půllánická usedlost, která byla rozdělena v roce 1828 a z níž vzniklo **nové čp. 64**. V **čp. 27** bydlí rodina Ludvíka Ležáka a v **čp. 64** rodina Ležáka Ladislava.

Čp. 28 bývalo usedlostí celolánickou. Byla rozdělena v r. 1835. Vzniklo nové **čp. 63**, kde nyní bydlí rodina Františka Baďury.

V **čp. 28** bydlí majitelka, paní Drahomíra Zmeškalová.

Čp. 32 obývá v současné době rodina Václava Stiskálka. Tato celolánická usedlost byla v r. 1829 rozdělena na dva půllány. Tím vzniklo nové popisné číslo 69, nyní obývané rodinou Karla Látala.

Část návsi, jeden z nejstarších úseků obce zvaný Trnečnice.

Čp. 56 býval obecní domek, v němž se vystřídalo velmi mnoho obyvatel. Posledním majitelem byl Antonín Malátek. Domek byl rozdělen a vzniklo **nové čp. 86**, které nyní obývá

paní Marie Ševčíková a v **čp. 56** bydlí rodina Aloise Dočkalíka ml. **Čp. 88** bylo postaveno jako hostinec majitelem želatovického pivovaru Josefem Vykoukalem. Rozdělením vzniklo nové čp. 141, které obývá rodina Františka Válka ml., a v **čp. 88** rodina Fr. Válka st. Posledně jmenovaný hostinskou místnost pronajal Jednotě, která zde dále provozuje pohostinství. **Čp. 106** je nový domek. Při rozdělení v r. 1961 vzniklo nové popisné **číslo 128**, kde nyní bydlí rodina Jiřího Tihelky, v **čp. 106** bydlí rodina Tihelky Stanislava. Zbouráním zanikly původní domky těchto popisných čísel:

Čp. 3 domek, jehož posledním majitelem byl Josef Vykoukal. V roce 1959 byl zbourán a na jeho místě stojí kovárna, váha a mlékárna JZD, které jsou bez popisných čísel. Nyní bylo přiděleno novostavbě Oldřicha Seitla.

Čp. 31 - dům se nacházel dlouho v majetku rodiny Františka Běhala. Byl koupen rodinou Stiskálkovou a zbourán.

Čp. 45 - majetek rodiny Muchovy. Dům sloužil původně jako pekárna. Byl zbourán, ale čp. 45 zůstalo na domku v zahradě.

Čp. 65 - majitelem byl Václav Novák. Domek byl prodán, zbourán a na jeho místě postaven nový dům. Majiteli jsou nyní Jan Dorazil st. s manželkou.

Domky, v nichž před provedením socializace byly živnosti:

Čp. 93, bednářství u Hradilů,

Čp. 21, holičství u Hradilů,

Čp. 30, hostinec u Kopečků, pak holičství L. Bittnera,

Čp. 32, řeznictví u Stiskálků,

Čp. 33, živnost kovářská u Kopečků,

čp. 52, živnost kovářská u Mertů,

Čp. 41, hostinec u Kyjovských,

Čp. 45, pekařství a kramářství u Muchů,

Čp. 56, obchod smíšeným zbožím u Malátků,

Čp. 74, obchod smíšeným zbožím u Zaorálků,

Čp. 88, hostinec u Válků,

Čp. 94, kolářská živnost u Kopečků,

Čp. 119, stolářství A. Malátka a Oldřicha Vyhňáka. Tato dílna vyhořela a místo bylo koupeno Václavem Vildem, který zde prováděl výrobu elektrosoučástek,

čp. 113, krejčovství Rudolfa Valigury.

*

Z uplynulých staletí, z období do r. 1848, se v obci dochovaly následující pamětihodnosti: Kamenný, dvouobloukový mostek přes Tučínský potok. Byl postaven pravděpodobně v 17. století. Je značně zchátralý a neodpovídá požadavkům dnešního provozu. Proto se v současné době jedná s památkovými orgány o jeho zbourání. Na jeho místě má být postaven široký železobetonový most v rámci regulace Tučínského potoka.

Kamenná socha Jana Nepomuckého u vrchní školy, postavená v r. 1738 nákladem tehdejšího majitele želatovického panství, hraběte ze Stonů. Kámen s letopočtem L. T. W. 1709, který byl při přestavbě sklepa v sokolovně objeven a který byl zazděn do přístavby předsálí sokolovny. Z archeologických nálezů pocházejí z katastru naší obce kamenná sekerka a několik ozdob.

Kamenný mostek, chráněný památkovým úřadem. Vzácná historická památka asi ze 17. století.

Kamenný mostek, chráněný památkovým úřadem. Vzácná historická památka asi ze 17. století.

Socha sv. Jana.

Vše bylo nalezeno při výkopu pro kanalizaci na zahradách v čp. 8, 9 a 10 a nachází se v muzeu v Přerově. Na Záloučí byl nalezen kus litavského vápence se zkamenělými hřebenatky a z tratě Nivky pocházejí dvě nádoby, které jsou ve sbírce naší školy. Jehlice a šperky nalezené v trati Remíz byly darovány gymnasiu v Přerově.

Při výkopech základů pro výstavbu bytových jednotek našeho JZD byly objeveny hroby s několika kostrami a nepatrnými zbytky rakví s ručně kutými hřebíky. Původ tohoto nálezu nebyl doposud archeology přesně určen, ale předpokládá se, že pochází z hrobů lidí zemřelých při nějaké epidemii.

Doložení kapitoly I.

Doslovný opis zápisu v zemských deskách v roce 1349. Cadoldus de Želatovicz assignat uxori suae Annae curiam ibidem in Želatovicz cum omnibus pertinenciis racione dotalitii in centum Marcis. Staré znaky a pečeti jsou důležitou památkou pro vývoj osad a svými předměty ve znaku přispívají mnohdy k lidové tvořivosti a k lidovému umění. Byl to pro každou osadu významný okamžik, když se jí dostalo „práva pečeti“, neboť: neměla-li obec vlastní pečeti, musela rozličné písemné potřeby vykonávat v té obci, kde pečeť měli. Pečeť želatovská má uvnitř radlici a dokola nápis OBECNI PECZET ŽELATOVICZ 1659.

Stará pečeť želatovská; byla nalezena v lánských rejstřících v zemském archivu v Brně. Část kupní smlouvy, z roku 1731, uzavřené při prodeji želatovského panství mezi Marií Josefou Kořenskou a hrabětem Antonínem Lamberkem:

1. Prodává dosavadní majitelka svůj alodiální dědičně na ni připadlý, žádným fideikomisem ani žádnou fundací nebo jiným břemenem nijak nezátížený statek Želatovice s podílem na Tučíně speciálně: panský příbytek v Želatovicích, díl Tučina s 3 dvory, ovčírnu, pivovarem, vinným, pivním a koral, šenkem, koželuhárnou, kamenými lomy, rybníky, loukami, pastvinami, s osetými i neosetými poli, s přítomnými, nepřítomnými i sběhlými poddanými, s hovězím, vepřovým a skopovým dobytkem, s platy, s koňskou i pěší robotou, s honbou, s právem vyhánění dobytka, za cenu i s "klíčným" 80.000 fl.

2. Prodávatelka zavazuje se, že deputáty vydá do posledního září, sklizeň však patří kupci. Při odevzdání statku má se zjistiti, kolik dluží poddaní za obilí, kořalku atd., tyto dluhy mají být do 31. ledna 1732 zaplacený. Jakou poníženost vrchnost požadovala od poddaného ukazuje nám prosba podaná v r. 1792 Jamem Skácelem, který prosí vrchnost o prodej chalupy v Želatovicích:

„Gegich Wysoce Urozená Milosti Nejmilostiwiegssimu Panu Panu Hiacintu Svobodnému Pánu z Bretonů Panu na Želatovitzich, gako taky Ržymsdeg-Cířaskeg-Kralovskeg Milosti Wysoce Prředstavenému Magorovi Mq negpožiženiegssi žádost a Volání o mnie Milostivé odprodání Panskeg Chalupy. Gegich Wysocze Urozená Milosti, Negmilostiwiegssi Pane Pane!

Gegich Wysoce Urozená Milosti Rácžigou Mnie Milostiwie přřednesti dovoliti, z gakim Spůsobem sem Gá za cžiasťieg Mou negpožiženiegssi žádost, aby Mnie., a Mogim Potomkům Panská Chalupa Milostivé prodána bila, Gegich Wysocze Urogeneg Milosti přřednesl, poniewač ale as posavad na vseczku prozbu Mau ze žádnou Milostiwau rezoluczy sem obdarován nebil, tak přicházím ga gestže z Neiglubssi poníženosti žádagicz by z ohledu chudoby Meg tau z Wrchu gmenovanou Chalupu Mnie a Mogitn potomkem, bichom gistym

zaopatřením Obidlim bily, z gegich Wisocze Urozeneg Milosti odprodati racžili. Za Kterauž Welkau Milost gá y dietky Mé až do Smrti naší za Ščasné a dlauhé panování Gegich Milosti, ano taky za hogné rozmnožení Gegich Wisocze Urozeney Megmilostiwiegssi Familie na kolenou denně Pána Boha Wssemo-haucziho prositi neopomenul. Gegich Wisocze Urozené Milosti neghluběgssi a negponiženěgssi poddaný **Jan Skácel.**

Administrativní a obytná budova na velkostatku, postavená na místě záměčku bývalých majitelů panství. Podnes nese název Zámeček.

Administrativní a obytná budova na velkostatku, postavená na místě záměčku bývalých majitelů panství. Dodnes nese název Zámeček

3. Konsignace statku Želatovic s polovicí vesnice Tučina uvádí, že při vizitaci provedené dne 13. října 1669, po výslechu přísežných znalců z vesnice a po očitém prohlédnutí, je v Želatovicích :

osdlých domů	13
nově osdlých.....	2
nově pustých.....	4
starých pustých	12

V roce 1675 se uvádí, že je domů

osdlých	26
nově osdlých	3
nově pustých	7
starých pustých	14

Rolí pustých v témže roce bylo 194 a 1/8 měřice ve třídě první
A 194 měřice ve třídě druhé.

Stará škola.

4. Války přinášely našim občanům těžká utrpení a škody. Dosvědčuje to i výkaz Zikmunda Přepiského z Rychenburka, majitele Želatovic, z roku 1669. Uvádí v něm mezi jiným, že od Švédů jsou srovnány se zemí domy sedláků, a to 2/4 lánků po 38 měřicích, (Jan Janíčků, Jura Klobil, Charzanovský, Lobkovský, Sklenářovský, Tomšicovský a Mackovský) a zahrádkářů po 3 — 4 měřicích (Gebalovský a Chytilovský). Dále jsou uváděny domy občanů, kteří utekli před vojsky a jejichž domy jsou pusté.

5. Zemské stavy vyžadovaly od šlechty různá hlášení za účelem získávání přehledu. Mezi tato hlášení patřilo také hlášení o komínech. V roce 1671 zasílá majitel Želatovic Zikmund Přepiský výkaz o spočítání komínů na budovách panství a uvádí „komínů se nachází“

v tvrzi Želatovské	4
při pivovaře	1
u písaře.....	1
při ovčárně	1
ve dvoře Želatovském	1
ve dvoře v dědině ...	1
v palírně při dvoře v dědině	2

Majíce dům v Přerově na horním rynku

u něj se nachází	3
Latus.....	14 komínů

Sčítání komínů bylo pravděpodobně přesné. Můžeme tak usuzovat i podle přísežného závěru zprávy: „... Že jsem se ve všem tom, co se mně dotýká upřímně a spravedlivě zachoval a při tom žádného fortele neužíval nikomu nic nezamlčel, to přijímám ke své cti a více k svému dobrému svědomí a pokud by se našlo, že bych všeho počtu domních komínů neoznámil, nýbrž některé zapřel, tedy se podávám v tu v tej příčině P. Mti pánům stavům vykázanou pokutu 10 zl. mor. za jeden každý za takový komín, kterážto exekucí vymáhati se mají“.

6. Podle zápisu v první kronice naší obce, vyučovalo se v Želatovicích již roku 1834. Učebna se nacházela v různých domech, mj. i na statku, v budově, která stála na místě nynějšího zámečku. Základní kámen pro budovu první staré školy byl posvěcen 18. května r. 1844.

Škola byla postavena na panském pozemku a sloužila i pro obec Tučín. Šlechta darovala pozemek a materiál, dovozy a dělnickou práci provedli v robotě občané z Tučina a ze Želatovic. V této budově byla učebna po levé straně chodby a po pravé straně byl byt učitele. Jediná místnost pro děti obou obcí později nestačila, proto v roce 1884 budova školy byla rozšířena na dvoutrídku. Po dobu provádění přestavby se učilo v popisném čísle 63. Děti z Tučina chodily do školy do Želatovic až do roku 1898.

13

Kapitola II.

Posledními majiteli Želatovic byla hrabata z rodu Magnisů a za jejich panství došlo i ke zrušení roboty. Stalo se tak za hraběte Antonína z Magnisů a jeho manželky hraběnky Deymové ze Stříteže. Je třeba připomenout, že Magnis bezprostředně před zrušením roboty, v r. 1846, pronajal statek v Želatovicích baronu Skenemu. Tento nový hospodář na želatovickém statku, tedy nikoliv již na celé obci, musel spravovat statek pouze svými vlastními prostředky, bez neplacené práce poddaných. Rok 1848 definitivně s robotou skoncoval. Tímto přelomem začíná mohutný, s předchozí dobou neporovnatelný růst naší obce, jejího lidu a jeho činnosti. Očividné přeměny nastávají především ve stavu selském. Ten, jsa zbaven útrap roboty, projevuje daleko větší zájem o půdu. Ustávají útky od půdy a rolníci, ať již na gruntech nebo na chalupách, projevují zájem o lepší hospodaření. Selský stav se stává stavem lidí volných, svobodných a tím pochopitelně také stavem početně se v obci rozšiřujícím. V důsledku toho ovšem zákonitě později nastalo rozpadání velkých gruntů a drobení půdy. Rolníci dělili pozemky mezi své děti, které se chtěly věnovat zemědělství. Zanikají některé staré formy práce, zaniká pěstování některých plodin, jako příkladně konopí, lnu a z části luštěnin. Rolníci se více zaměřují na obilnaření, na bramborářství a postupně více a více na pěstování cukrovky. V živočišné výrobě upouštějí od pěstování ovcí a více se zabývají pěstováním hovězího dobytka a mlékaře-ním. Rozšiřují též chov vepřů a koní. Podobně i na velkostatku, který byl nejdříve v nájmu hraběte Skena a od roku 1887 v podnájmu velkostatkáře Čechovičky, dochází k přehodnocení orientace výroby. Správa velkostatku začíná získávat větší počet pracovníků a tím z některých menších domkařů a bezzemků vzniká v naší obci nová sociální třída zemědělských dělníků a nová sociální skupina dalších zaměstnanců velkostatku. Z těch nejchudších v obci se stávají podruzi pracující u sedláků a nakonec zase další nový stav, čeledínové zvaní pacholci a děvčata sloužící u sedláků, tzv. dívky nebo děvečky.

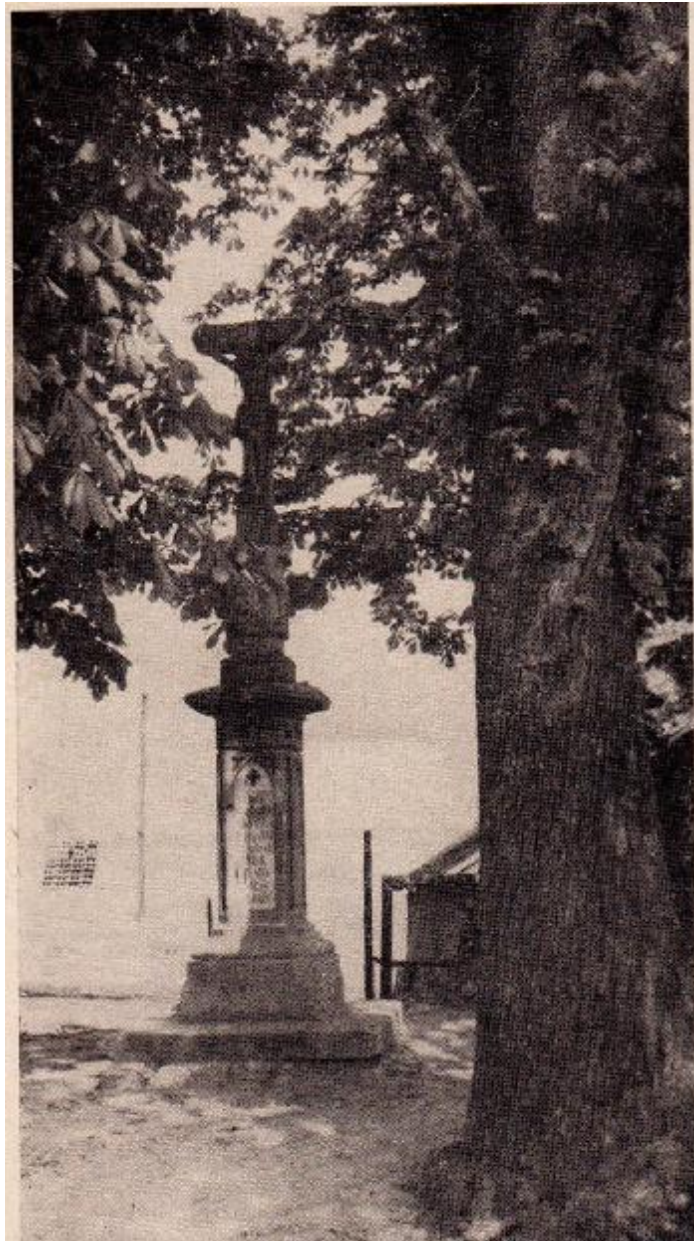
Čilejší ruch v zemědělském hospodaření si vyžádal potřebu ubytování, přestavbu domů starých a výstavbu domů nových. Tím nastává velký růst popisných čísel v obci.

Současně nastal zájem o další soukromá podnikání a řemeslnickou činnost. Josef Vykoukal, řezník z Přerova, kupuje bývalý panský pivovar. Kromě bývalé panské hospody, kterou měl již koupenu hostinský Kryška, vznikla v obci nová hospoda u Slívu. V té době byl již v provozu pivovar v Přerově a oba jmenovaní hospodští z něho odebírali pivo. Brát pivo z pivovaru v Želatovicích od Vykoukala odepřeli. Proto se Vykoukal rozhodl postavit svou vlastní hospodu a v ní své pivo prodával. Tomuto hostinci se říkalo Truc-hospoda, později Báchorna, kterýžto název jí zůstal u mnoha občanů až dodnes. V roce 1898 koupil hostinec Ignác Válek. Nevšední je zajisté skutečnost, že všichni tři první hospodští v Želatovicích, to jest Kryška, Slíva i Vykoukal, byli postupně starosty naší obce. Oba dva bývalé hostince nejsou již v provozu a zůstal nám jen jediný, který je malý a nedostačující.

Kamenný kříž na počátku části obce zvané Lešetín. Byl postaven v roce 1849 za obcí.

Uvážíme-li, že po zrušení roboty přešlo všechno řízení v obci na samosprávu, tj. na obecní výbory, radní a starosty, je nutno si přiznat, že při tehdejších možnostech vzdělání to byly pro ně povinnosti nemalé. Je nutno pochopit, že v celém tom závažném historickém přelivu dění nesly s sebou nové generace ještě mnoho nedobrych vlivů generace předešlé. Výkon tehdejších samosprávných orgánů od býval se jediné v bytě nebo v hospodě. Přesto je naší povinností hluboko se poklonit jejich obětavosti, píli a houževnatosti, s kterou požadavky nové doby uskutečňovali. Vždyť již pouhých 32 roků po zrušení roboty, v roce 1880, se konala za účasti zástupců naší obce v Lipníku schůze, která rozhodla o postavení cukrovaru, který se stal majetkem pěstitelů cukrovky, tedy rolníků samých! Jaký to musel být živelný zájem, když ještě v témž roce se podařilo koupit starý mlýn v Prosenicích a započít se stavbou cukrovaru, který slouží širokému okolí podnes. V roce 1888 byla provedena nadstavba staré školy na poschodí. V roce 1895 se pokoušela naše obec získat do nájmu místní velkostatek.

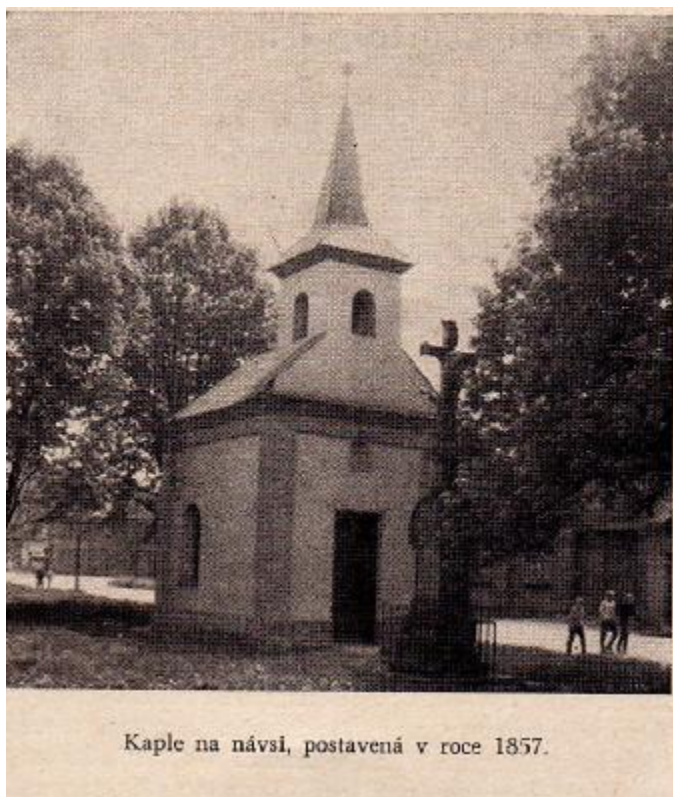
V roce 1896 bylo započato se stavbou silnice do Podolí, kam vedla pouze polní cesta. Přitom v podstatě stejní lidé dovedli zajistit již v roce 1882 sehrání prvního divadla v obci místními ochotníky a v roce 1894 založili čtenářský spolek. Členové čtenářského spolku neměli vlastní místnost, a proto měli své sídlo v soukromém bytě občana Ignáce Dohnala v čp. 49. V roce 1897 byla založena místní pojišťovna hovězího dobytka, která trvala až do roku 1911. V tomto roce přešla do pojišťovny zemské. V roce 1898 byla v obci založena místní Reifeisenka a v roce 1907 byl založen místní hasičský sbor.

V té době musela obec udržovat všechny polní cesty, neboť zde jiných cest nebylo. Do Čech se jezdilo polní cestou kolem kříže u velkostatku přes kopec zvaný Rovná. Do Prus, kde byl mlýn, se jezdilo polní cestou, která vedla na louky. Do Beňova chodili Želatovští polní cestou kolem Pastérny, do Újezdce polní cestou, podnes existující, 'ale již, neudržovanou. Totéž platí i o spojení s Kozlovicemi.

Rovněž do Tučina se jezdilo polní cestou. V r. 1870 byla upravena na „tvrdou silnici“ nákladem přerovského cukrovarníka Skena. Do Tučina též vedla polní cesta, která vedla za humny „Kulovém“/Až do roku 1870 se jezdilo polní cestou i do Přerova. Nová silnice k Prusům a Čechám byla vybudována v roce 1877. Udržování, povážení a zpevňování polních

cest bylo prováděno z velké části šterkem z Bečvy. Byly však i spory mezi rolníky a šlechtou, která se nehodlala jen tak lehce vzdát bývalých výsad. Po pravdě je třeba říct, že rolníci ne vždy plnili povinnosti, které jim v jejich novém postavení vznikly. V naší obci to byly spory o možnost lámat kámen v místní skále, o užívání a udržování cest, Mezi obcí a rolníky se často vyskytovaly spory o vlastnictví luk. Samozřejmě byly spory i mezi rolníky samými.

Po roce 1900 zaznamenáváme počátky politického dění. Je zajímavé, že první politickou činnost vyvíjejí želatovští občané inklinující k dělnickému hnutí. Byla zde početná vrstva drobných domkářů, zaměstnanců velkostatku a občanů, kteří docházeli do Přerova jako pracovníci železnice a různých továren. Ze zápisů v knize o schůzích dělnického spolku se dovídáme, že již v roce 1911 konal své důvěrné schůze a že již v dalším roce, dne 27. července 1912, uspořádal veřejnou schůzi lidu. Již v roce 1913 jeho členové uvažovali o založení Dělnické tělocvičné jednoty v naší obci. František Běhal, který v těch letech byl starostou obce, uvádí ve své kronice, že již kolem roku 1913 se sešla schůze rolníků, na níž se uvažovalo o založení agrární strany, a je známo, že v této době bylo v naší obci připravováno založení strany národně socialistické. První světová válka, která vznikla v r. 1914, umrtvila všechny dobré snahy a zastavila rozvoj naší obce po všech stránkách. Většina mužů musela opustit své rodiny a svou obec a mnoho z nich položilo na bitevních polích této války své nadějně životy.

Kaple na návsi, postavená v roce 1857.

Kaple na návsi, postavená v roce 1857.

Pamětihodnosti z období 1848-1918:

Kříž u dvora vedle podolské silnice, postavený v roce 1848 na paměť zrušení roboty.

Kříž na návsi po pravé straně chodníku k Dělnickému domu, který byl postaven v roce 1849 v místě bývalého pastviska a později přemístěn na nynější místo.

Kaple na návsi, postavená v roce 1857. Kříž u kaple, postavený v roce 1898.

Doložení kapitoly II.

1855 Adler, do r. 1862 Bubl a v roce 1870 koupil pivovar přerovský řezník Josef Vykoukal. Pro své poddané robotníky vedla šlechta knihy záznamů o vykonané robotě. Leopold Nopp ve své publikaci Tučín a Želatovice uvádí následující zápis z posledního roku roboty: 26denní domkaři č. 11 Josef Kubiš, 33 Jan Suchomel, 30 Jan Chytil, 15 František Hošťálek, 24 Leopold Hradil, 51 Josef Novotný, 55 Josef Baďůra, 55 Sigmund Michal, 54 Pavel Hradil, 13denní domkaři č. 56 Pavel Kotík, 68 Jan Zaorálek, 59 Jan Válek, 57 František Kopal, 65 Josef Tihelka, 58 Josef Mika, 53 Tomáš Ambrožek, 61 Cyril Stiskálek, 66 Josef Göbel, 60 František Nesvadba, 70 Jan Poledňák, 36 František Friček, 67 Bártek Buron, 37 Vincenc Chorina, 62 Jan Ambrožek, 77 Karel Hradil. Restů neměli z roku minulého žádných. 30. dubna sázeli zemáky nad luhem, 10. června pleli hrách nad lávkami a charamsku, 6. června dělali v okluku seno, 13. července pracovali u studně v cihelně, 2. srpna v okluku sekli žito, 11. srpna hrabali ječmen na Skleňáku, 17. srpna hrabali na rovině jetel, 26. srpna vázali žito na nivě, hrabali nad lávkami jetel, 1. září sekli hrách a tloukli hroudy atd.

Rok 1847 byl vlastně poslední rok roboty; kniha, z níž tato stať byla vypsána, je sice velmi bedlivě nalinkována a napsána též pro rok 1848, ale zápisů již žádných není. Totiž na jaře r. 1848 vál již jiný vítr, který odvál z polí a luk všechnu tu tíží, která po staletí na nich vězela, a usušil všechny slzy, kterými panská půda za doby roboty byla skropena. Pivovar v Želatovicích je uváděn již v roce 1505. Až do roku 1844 v něm drželi provoz majitelé panství. Od roku 1884 byli na pivovaře nájemci, a to Saab, do r. 1852 Šilinger, do r. 1853 Bachrach, do r.

Starostové obce do první světové války:

Běhal František	čp. 2
Zmeškal Vilém	čp. 27
Pospíšil Vilém	čp. 12
Zapletal Jan	čp. 64
Konupčík Josef	čp. 20
Vykoukal Josef	čp. 36
Kryška Josef.....	čp. 41
Slíva Leopold	čp. 30
Vykoukal Václav	čp. 4
Zmeškal František	čp. .7
Běhal František	čp. 31
Ležák Jan.....	čp. 64

Z uvedených byl nejdelší dobu starostou Běhal František z čp. 31, a to plných 18 let. Doslovný opis žádosti obce Želatovic o podnájem velkostatku:

„Vysoce urozený a milostivý pane My v nejhlubší úctě podepsáni občane ze Želatovic osmělujeme se podati vašnosti vysoce urozený pane jménem ostat-ních svých spoluobčanů tuto pokornou prosbu. V blízkém již čase vyprší lhůta nijmu panských statku v Želatovicích a Tučíně dověděli jsme se však že ráčíte zase dvory tyto na nových 20. roku v nájem vzítí a dáti je v další podnájem v ten spůsob jak je nyní drží nájemce p. Čečovička. Ještě však se proslychá že pan Čečovička nemyni vtom případě dvory dále držeti tu shodli jsme se my občane Želatovští solidárně natom že Vašností urozeny pane tuto co nejpokornější prosbu podáme kdybyste k nám tak laskav a milostiv býti ráčil a tolik milosti a důvěry nám věnoval že bychom oba dvory v podnájem převzali.

Vědouce o četných případech kdy jste k lidem stavu našeho velmy milostivim se projevil, slyšíce a čtouce samy znájíce Vašnost jako muže pravdou a skutkem šlechtického a laskavého doufáme že nám tím spise dobrodiní toto prokázati ráčíte že obec naše chudá pilnou a poctivou práci tichy blahobit sobě sjednati chce. i Obracíme se tudíž k Vašnosti vysoce

urozeny pane stou pokornou prosbou abyste v tom případě žebyste dvůr Želatovice a Tučín v podnájem dáti mynil nás mezi uchazeče přijal a nám podmínky postoupeni toho zdělití ráčil.

Nová škola. Byla postavena v roce 1911.

Jestli že smylosti Vaší polnosti, tyto v podnájem dostaneme, to nový krásný věnec zásluh na hlavu svou si uvijete neboť celá obec za blaho jež tímto prepuštěním dvoru nám spusobyte Vašnosti nejvřeějšími povnou bude a zůstane."

Dne 27. července roku 1912 byla v naší obci konána veřejná schůze lidu, na které referoval říšský poslanec, soudruh Jaroslav Marek. Hovořil o rozšíření vládní moci, o otázkách školských, o obchodní reformě cukrové, o zakládání a účelu dělnických družstev, o otázkách reformy kněžské, o poměrech v zemském sněmu a o volebním právu do tohoto sněmu.

Z programu, který byl na této schůzi projednáván, je zjevné, jakými pokrokovými otázkami se zdejší dělnické hnutí zabývalo již před šedesáti léty!

Kapitola III.

Skončila první světová válka, během níž položili životy naši občané Sláčík František, Barbořík Alois, Baďura František, Dohnal Josef, Hapala Oldřich, Dočkalík Alois, Holář Tomáš, Vávra Metoděj, Mucha František a Sláčík Josef. Jako legionáři se vrátili Ševeček Karel, Janiš Ladislav, Mucha Eduard, Stiskálek Josef, Horák František, Juroška František, Klabazňa Richard a Topolánek Florián. Vrátili se i mužové, kteří přežili. Nejdříve bylo nutno dát do pořádku přes válku ženami spravovaná hospodářství a domy, zlepšit zásobování a doplnit zplundrované stavy hospodářského zvířectva. Neodkladná se jevila nutnost nové výstavby a elektrifikace obce. Budiž ke cti tehdejších našim občanům, že se do likvidování všech nedostatků pustili s chutí. Však také jejich snaha a práce byly znovu korunovány zdarem. Již v roce 1919 byla zařízena prodejna dělnického konumu a započala výstavba nových domků v části obce zvané Lešetín. Byla zadána elektrifikace obce, postaven pomník T. G. Masaryka (1920), zahájeny práce na odvodňování pozemků. Meliorační práce však skončily až v roce 1926. Na památku ukončení odvodňovacího systému byl na Předních dílech zasázen stříbrný smrk. V roce 1922 byla na pozemku odkoupeném od velkostatku, na Charamsku, postavena nová hasičská zbrojnice. Pak nastalo období parcelace pozemků. Parcelace byla dávným přáním velké většiny našich občanů. Nové geometrické zaměření bylo

zadáno v roce 1925. Jakmile se sžili občané se svými novými pozemky a dali si je do pořádku a jakmile se v obci uklidnila parcelací rozbouřená hladina, znovu se objevuje elán k dalšímu budování.

Byl utvořen spolek pro postavení Dělnického domu. K uskutečnění hlavního záměru spolku dochází v r. 1932. Dělnický dům byl postaven za mimořádné ochoty nejen členů utvořeného spolku, ale i členy sociálně demokratické strany a Dělnické tělocvičné jednoty. Ochotně však pomáhali i místní rolníci a další občané. Členové uvedených organizací konali práce na stavbě zásadně zdarma, jedině ti soudruzi, kteří v té době byli ve stavu nezaměstnaných — obdrželi menší peněžité odměny. Všechny práce na výstavbě byly konány denně až po pracovní době a v neděli. Finanční prostředky byly získány jednak dary členů sociálně demokratické strany a DTJ a několika dalších občanů, dále půjčkami od občanů a půjčkou v záložně. Veškeré půjčky zajišťoval svým majetkem předseda spolku Dělnický dům, soudruh Josef Konupčík. Budova se stala stánkem veškeré činnosti dělnického hnutí v obci. Bohužel, našli se v té době v naší obci i jedinci ničeho se neštítící. Stalo se, že v budově byla po dvakrát vytlučena všechna okna a jednou dokonce strhány záclony, rozbity obrazy a demolováno vnitřní zařízení sálu. Po zrušení DTJ a spolku Dělnický dům přešla budova podle stanov spolku Dělnický dům do majetku obce. Bylo tam zařízení kino, které bylo nejdříve státní a později místního národního výboru. Rovněž i v Sokole byla stále živou myšlenka vybudovat vlastní stánek. Uskutečnila se v roce 1933. Sokolovna vznikla jako adaptace z bývalé sladovny, kterou Sokol koupil od posledního majitele, rolníka Zavadila z Tučina. I sokolovna byla budována za velké obětavosti členů a některých dalších občanů. Přispěl též velkostatek. Pro členy bylo stanoveno odpracovat 60 hodin a pro dorost 40 hodin, při čemž u majitelů potahů byla jedna hodina potažních prací počítána jako dvě odpracované hodiny. Finanční prostředky Sokolové získali jednak založením fondu pro výstavbu sokolovny, který se skládal z dobrovolných příspěvků a různých sbírek, z prodávaných bloků na nákup cihel a konečně i z půjčky u místní

20

Pomník obětí obou světových válek.

Reifeisenky. Velkým přínosem do fondu byly čisté výnosy divadelních představení, která sehrál Sokol hlavně v přírodě, na svém letním cvičišti na Charamsku. Sokolovna slouží podnes sloučené tělovýchově a je z ní další obětavou prací občanů vybudováno velmi pěkné středisko veškeré dnešní kulturní činnosti v obci.

Naše obec nemá kromě nepatrného Turínského potoka žádného jiného vodního toku. To mělo po dlouhou dobu za následek trvalý nedostatek vody. Aby bylo zajištěno úspěšné likvidování případně vzniklého požáru, byla v roce 1933 v úseku obce zvaném Kouty vybudována vodní nádrž. Je napájena přebytky vody ze studní velkostatku, vybudovaných v úseku obce Šraňky. Začalo se vážně uvažovat i o provedení kanalizace obce. Byla již zajišťována příprava, včetně vyhotovení projektu. V roce 1938 práce na kanalizaci započaly, ale všechny dobré úmysly byly zmařeny, když v témže roce shořela obecní Pastérna. Obecní zastupitelstvo bylo touto událostí přinuceno zajistit výstavbu nového domu. Byl postaven v roce 1938, nese název Obecní dům, má popisné číslo 84 a je chloubou naší obce.

21

Budova MNV.

Jeho výstavbou bylo provedení kanalizace rozdrobeno na etapy, s jejichž postupnou realizací se obec potýkala až do roku 1967. Teprve v tomto roce byla kanalizace dokončena. Postavením Obecního domu bylo veškeré snažení představenstva obce ukončeno, neboť přišel rok 1939, rok počátku okupace naší vlasti, rok konce první naší republiky, doba porobení našeho národa. Přišlo utrpení, hrůza a smrt. Je naší povinností, abychom v hluboké a opravdové

úctě vzpomenuli obětí tří občanů z naší malé vesničky, kteří přišli ve druhé světové válce o život. Byli to:

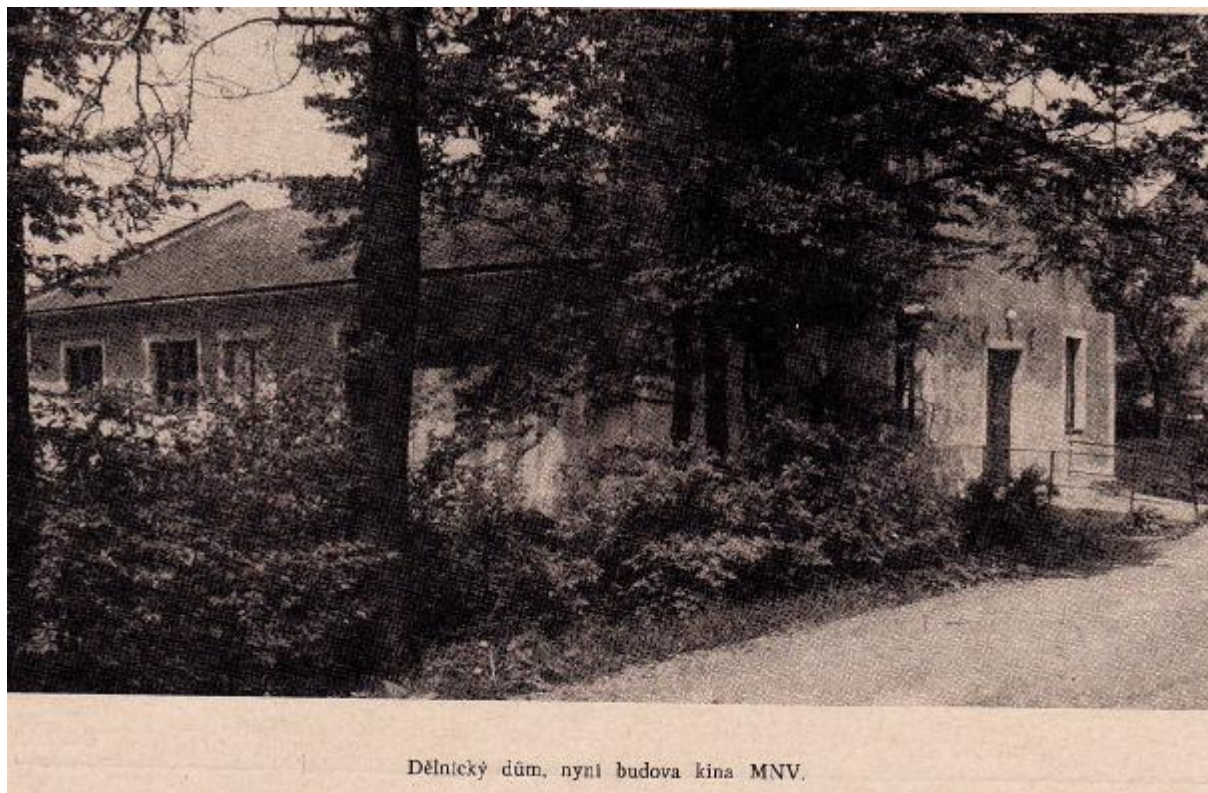
Poručík letec František Běhal, zahynul při obraně Londýna.

Ladislav Vávra, byl popraven za schvalování atentátu na Heydricha.

Marie Zbořilová zemřela následkem smrtelného úrazu, který utrpěla při zatmění v Londýně.

Doložení kapitoly III.

V pamětní knize spolku Dělnický dům je uvedeno vřelé poděkování rolníkům Aloisů Zmeškalovi, Josefu Stiskálkovi, Františku Válkovi, Aloisů Zmeškalovi mladšímu, Karlu Lajtochovi a Františku Juroškovi, kteří dováželi stavební materiál pro Dělnický dům z Přerova úplně zdarma, a Janu Ležákoví, Josefu Hambálkovi a Bedřichu Zmeškalovi, kteří dováželi stavební materiál za malý poplatek. Je zde též zapsána vzpomínka na soudruhy, kteří na stavbě Dělnického domu zdarma pracovali a vytrvali až do ukončení stavby. Jsou to: Konupčík Josef, Zbořil Hynek, Barbořík Metoděj, Barbořík Alois, Vymetal Karel, Březina Vladimír, Konupčík Metoděj, Ju-roška František, Barbořík František, Dohnal František, Hrbáček Eduard, Juroška Josef, Barbořík Bo humil.,

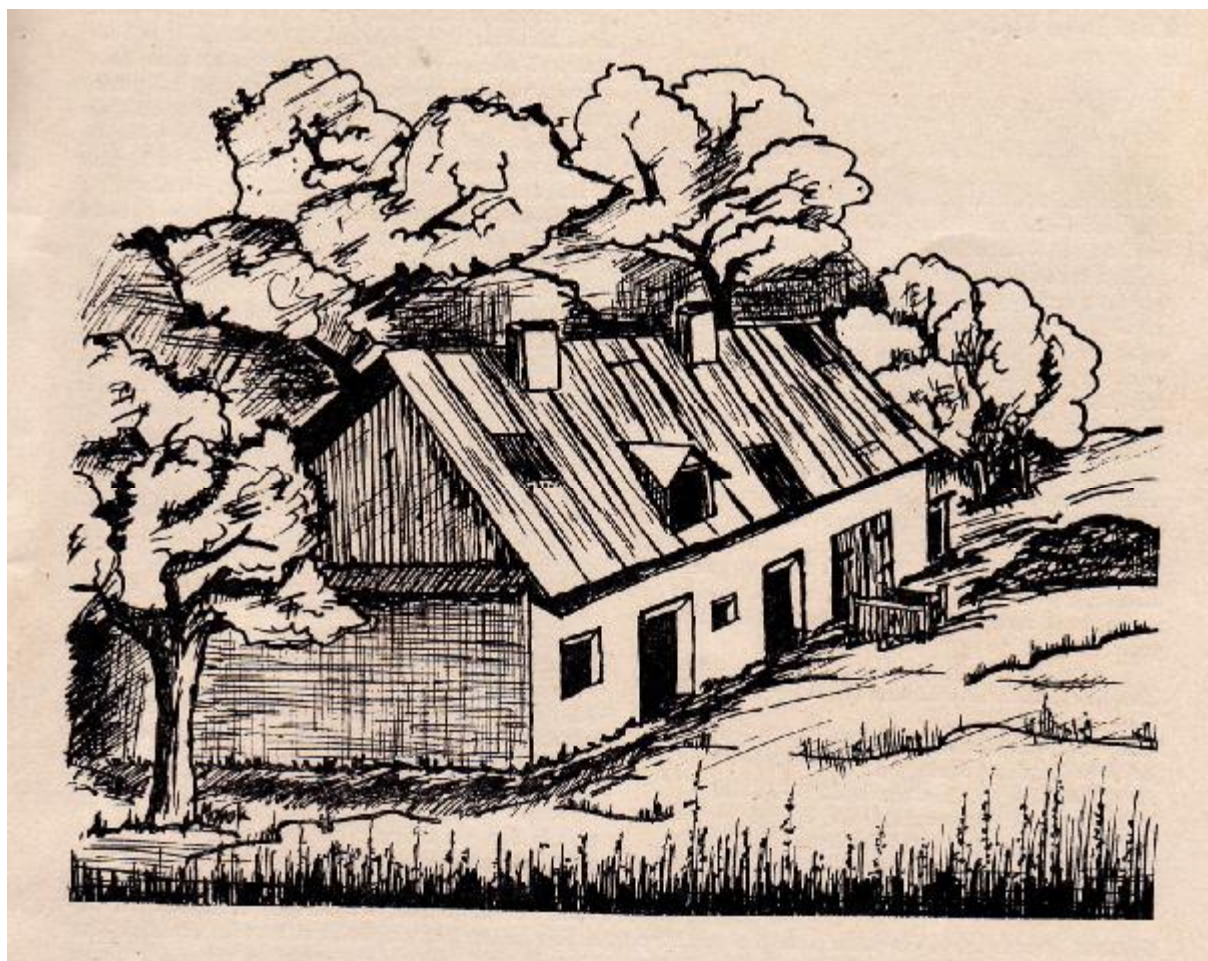
Dělnický dům, nyní budova kina MNV.

Zbořil Josef, Mikeš Alois, Vyhňák Josef, Horák František, Zbořil Jan, Zbořil Josef ml., Hájek Václav, Barbořík Josef a Lajtoch Karel. Zápis je ukončen takto: „. . . Přáním nás všech jest a zůstane, aby v našem počínání pokračovali i příští naši nástupci, toho díla jež bylo vybudováno mozolnou prací nás všech si vážili a dovedli toto skutečně oceniti, neb nebylo maličností za daných poměrů a stávajících okolností vybudovati si vlastní stánek.“ Co byla Pastérna, jak vznikla a k jakému účelu sloužila? Jak bylo již uvedeno, pěstovalo se u nás konopí a len. Příprava lnu ke zpracování do stavu vyžadovala dostatek vody. Dosvědčuje to i naše stará lidová píseň „Když Anka konopí močila, žabka jí do kapsy skočila . . .“. Proto byla pro lidi, kteří na přípravě lnu a konopí pracovali, postavena chaloupka. Domek vznikl někdy v 18. století v části obce zvané v Koutech a stál přímo u Tučínského potoka. Jelikož při zpracování lnu vzniká pazdeří, nazývala se chaloupka Pazdernou. Když pěstování lnu a konopí u nás zaniklo, zchátrala a zanikla i chaloupka a její popisné číslo přešlo na domek, který byl postaven obcí u cesty vedoucí do Újezdce. Tento domek měl dvě obytné místnosti, z nichž v jedné bydlel opatrovník býků a druhá sloužila jako obydlí pro obecní chudé. Dále

byl v domku chlév pro býky, ve kterém současně spávali různí vandrovníci a jedna velmi zajímavá figurka naší obce, Petr. Byl daleko široko známí, jelikož chodil po okolních obcích po žebrotě a hrál na varhánky. Petr někdy v únoru 1937 nedošel na své slaměné lože ve chlévě a za několik dní byl nalezen za Dělnickým domem, pod sněhem, zmrzlý. V domku bydlel opatrovník býků, kterému se také říkalo pastěř. A protože se prvnímu domku s popisným číslem 84 říkalo Pazderna, došlo snadno k pojmenování nové stavby s čp. 84 na — Pastěrna! Když domek shořel, ztratil se i název. O jeho zkáze je v obecní kronice psáno, že jenom s nasazením života byl tehdy při požáru zachráněn skromný majetek rodiny obecního sluhy Bohumila Dočkalíka. Také býky se podařilo vyvést ze chléva. Škoda, přeškoda, že nám Pastěrna shořela. Mohla dnes být významnou pamětihodností, připomínající tvrdou sociální skutečnost své doby v naší obci. ••• Starostové obce od roku 1918 do roku 1945:

Rudolf Zbořil	čp. 92
Jan Ležák	čp. 64
Alois Zmeškal	čp. 28
Josef Konupčík		čp. 96

Historické pamětihodnosti z doby od první světové války do počátku vzniku druhé světové války: Lípa, která byla před domem čp. 104 vysazena v roce 1938 ke dvacátému výročí vzniku první republiky. Kamenný pomník T. G. Masaryka, postavený u nové školy, musel být po příchodu Němců zbourán a nic se z něho nezachovalo.

Pastěrna

Kapitola IV.

Příchod našich osvoboditelů byl všemi našimi občany toužebně očekáván. Věděli jsme, že našimi osvoboditeli budou vojska slavné Rudé armády. Znělky moskevského a londýnského rozhlasu nám byly tak známy, že jsme si je tiše popískávali i na návsi a v hostinci při žolíku. Příchod sovětských vojsk jsme již hodně dlouho před 8. květnem 1945 na dny vypočítávali podle slyšitelných detonací a kanonád.

Již v roce 1944 se u nás objevovali utečenci z německých zajateckých táborů nebo z různých míst nucených prací. Naši občané je ukrývali a živili, někteří i z toho mála co měli. Ilegální revoluční národní výbor byl v naší obci utvořen ještě za Němců, a to velmi brzo. I ta skutečnost, že nebyl vyzrazen, svědčí o tehdejší vzácné morálce. Byl utvořen z občanů skutečně odpovědných, především z těch, kteří měli možnost předběžných zásahů a příprav.

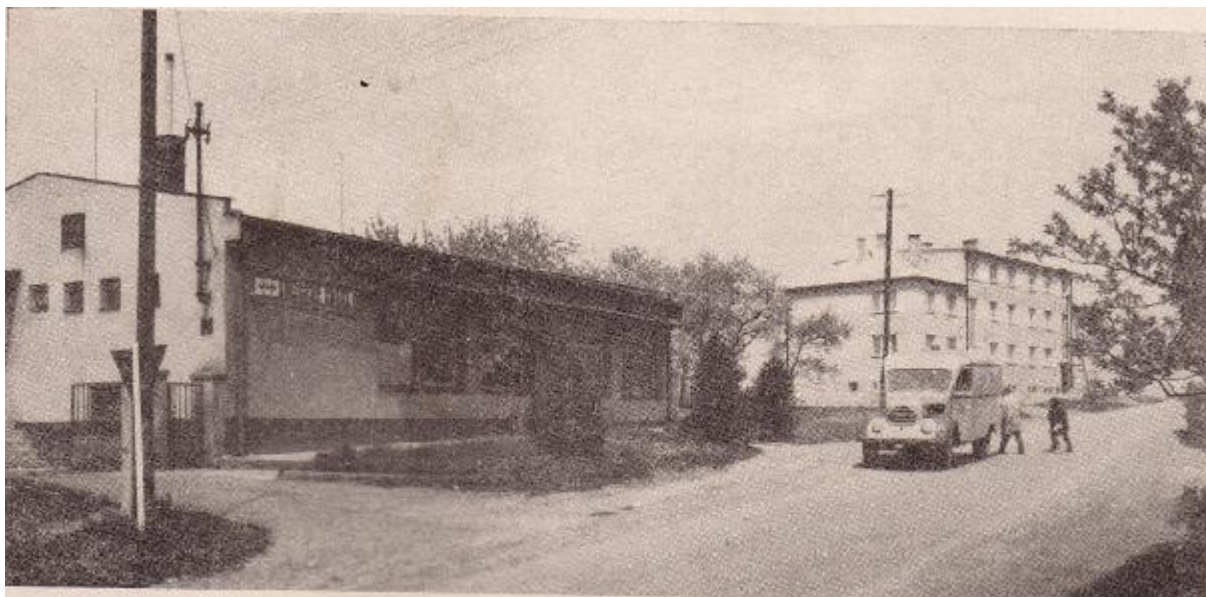
Členy ilegálního revolučního NV byli:

Karel Barbořík, zedník, čp. 67 Jaroslav Hradil, bednář, čp. 21 František Klobouk, pracovník ČSD, čp. 90 Josef Konupčík, pracovník ČSD, čp. 96 Ladislav Ludva, správce velkostatku Stanislav Tihelka, pracovník ČSD, čp. 106 Alois Zmeškal, rolník, čp. 7.

Německá ustupující vojska táhla naší obcí ještě i po půlnoci ze 7. na 8. května. Tuto noc, kromě dětí, žen a lidí starých, málokterý občan byl schován doma. Tvořily se hloučky u mostku v obci, na skále, u velkostatku a u Lešetína. Hlouček lidí na Lešetíně byl Němci zpozorován a hozen po něm ruční granát. Výbuch naštěstí poškodil jen dřevěné plotky zahrádek domů, ale ke ztrátě života nebo k těžkému zranění nedošlo. I přes to vydržely hloučky až do svítání, kdy po silnici od obce Čechy přijeli k nám první sověští vojáci. V tu chvíli celá vesnice byla na nohou. Osmý květen roku 1945 byl a je pro nás dnem slavným a nezapomenutelným, neboť toho dne byla naše obec hrdinnou Rudou armádou osvobozena. Co bylo radosti, vřelých přivítání, vzájemného objímání a našich přísah, že již nikdy nedopustíme, aby se někdy mohlo opakovat to, co dneškem skončilo! To se nedá vypsát. Bylo veliké hoštění sovětských vojáků a my se můžeme pochlubit i tím, že při průjezdu těchto vojsk naší obcí vyhrávala dechová kapela školou povinných chlapců, utvořená naším Květkem Šimarou a to nebyla kapela jen tak nějaká!

Část vojsk zůstala v naší obci po několik dnů. S příchodem nové doby bylo třeba vyhrnout si rukávy a dát se do nové práce. Nejvýznamnější událostí v obci bylo založení místní organizace Komunistické strany Československa, která dosud v naší obci utvořena nebyla. Plně ožívá i činnost sociálních demokratů a národních socialistů. Začalo se cvičit v Sokole a v DTJ. Obě tělocvičné organizace se dobrovolně sloučily na společné paměťihodné schůzi, konané již 20. června r. 1945! Od toho dne až po dnešní dobu nedošlo v tomto smyslu k žádné změně. Jedině v roce 1968 pouze asi dva nebo tři lidé měli sto chutí udělat v Sokole jakýsi pořádek. Zůstalo však pouze při té chuti. Do čilé práce se dali znovu naši požárníci. V roce 1947 dokonce založili novou tradici, neboť uspořádali první hody v Želatovicích vůbec! Činnost zahájil i Červený kříž. Sdružení rodičů a přátel školy zavedlo stravování školních dětí. O svůj podíl na společné práci se přihlásila v roce 1948 utvořená Myslivecká společnost. I když bez nějakých mimořádných výsledků, ale přece jen zde bylo ČSM, byla utvořena osvětová beseda, organizace Svazu československo-sovětského přátelství a orgán Národní fronty.

Nejnověji se utvořilo Sdružení chovatelů drobného zvířectva a cizokrajného ptactva, a konečně Sdružení chovatelů psů. Činnost většiny organizací a složek se postupně velmi čile rozvíjela. Zvláště je třeba vyzvednout dvě posledně jmenované organizace. I když jejich činnost začíná až v roce 1957, podařilo se jim uskutečnit velmi náročné akce, z nichž některé měly mimořádný úspěch. Současně byl život našich občanů naplňován neustálou prací na úseku zvelebování obce. Uvádíme zde díla, která z jejich dobrovolné, obětavé a z větší části neplacené práce vyrostla.

Prodejna Jednoty -- samoobsluha.

Prodejna Jednoty -- samoobsluha.

V roce 1947 zařízen veřejný rozhlas a do obce zaveden telefon;
v roce 1956 mateřská škola přemístěna do upravených místností v budově MNV a provedena přístavba požární zbrojnice s klubovou místností;
v roce 1958 v obci zřízen poštovní úřad;
v roce 1960 vybudována nová kuchyně a jídelna pro stravování školních dětí v budově MNV;
v roce 1961 vybudováno zdravotní středisko
v budově MNV, a to i pro obce Tučín, Podolí a Prusy;
v roce 1963 vybudována zasedací místnost na MNV;

Výstavba drůbežářských závodů.

Výstavba drůbežářských závodů.

v roce 1964 postaveno nové sociální zařízení v sokolovně a započato s budováním parku pro mateřskou školu;

v roce 1965 vybudován betonový parket, postaveno sociální zařízení a buffet na Charamsku a celé letní cvičiště znovu oploceno; dále provedena kanalizace úseku obce V koutech a zhotoveno obložení místnosti kina MNV;

v roce 1966 vybudovány chodníky do stravovny, do nové školy a od budovy školy na Charamsko, provedeno nové oplocení školy a části parku pro mateřskou školu;

v roce 1967 dokončena přístavba předsálí sokolovny;

v roce 1969 postaveny šatny a sociální zařízení na fotbalovém hřišti.

Výstavba Okresního zemědělského stavebního sdružení.

Trvalým úkolem bylo stále zajišťování zbývajících etap kanalizace obce. Druhá etapa skončila v r. 1951, třetí v roce 1957 a čtvrtá, poslední, v roce 1966. Byly provedeny ještě další akce, např. zhotovení nové střechy na staré škole, výstavba nové prodejny Jednoty apod. Byly sice zajišťovány dodavatelským způsobem, ale přesto i tak si vyžádaly pomoci našich občanů. Našim občanům máme opravdu za co děkovat a máme se též čím pochlubit. Ne náhodou a ne jedenkrát byla obec vyznamenána za úspěchy a udělen jí titul „Vzorná obec"! Poprvé se tak stalo v r. 1964. Místní národní výbor si byl vědom, že rozšiřování obce je ku prospěchu občanů, a proto podporuje každý zájem o usídlení nových závodů v obci. Vytvořil i podmínky k tomu, aby u nás mohly v roce 1969 zahájit mohutnou výstavbu Drůbežářské družstevní chovy a Okresní zemědělské stavební sdružení. Drůbežářské družstevní chovy získaly stavební pozemek koupí nevyužívané a žádnou těžbu neslibující skály od Severomoravských

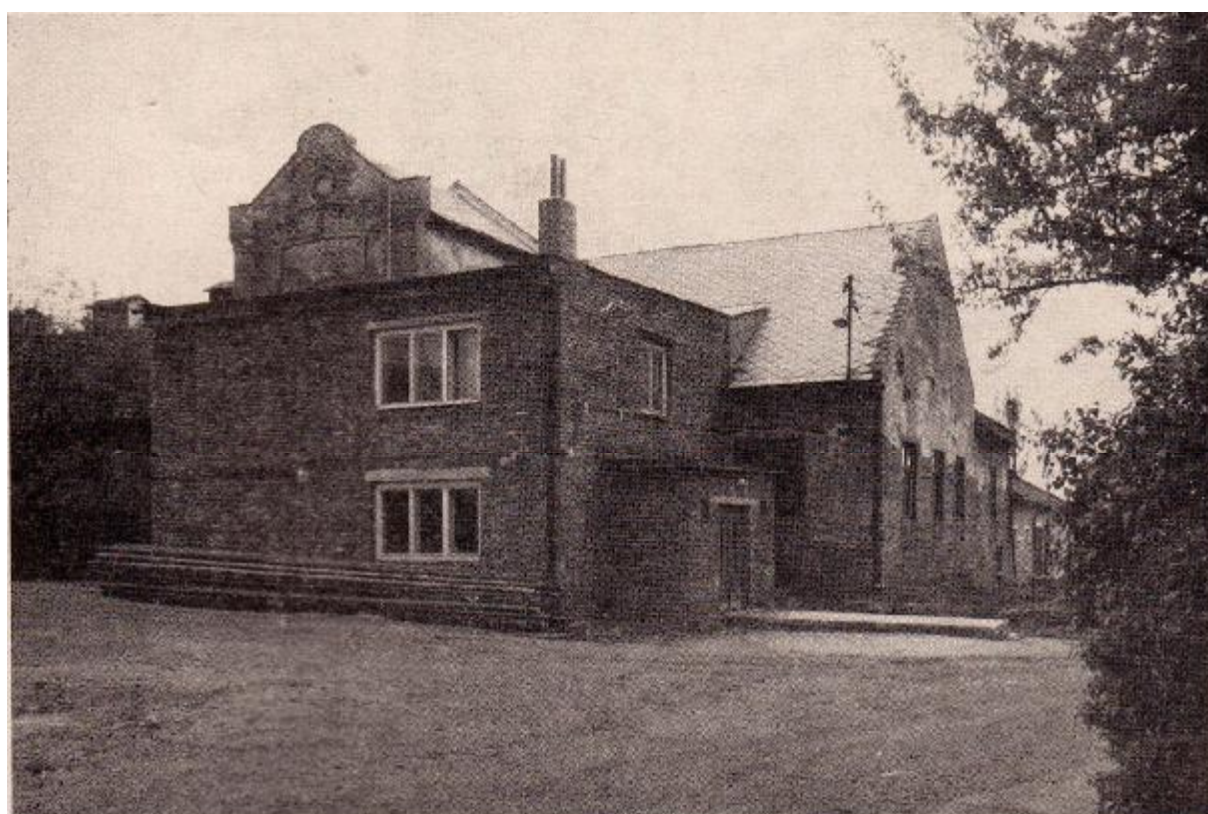
cukrovarů. Staví zde haly pro umístění několika desítek tisíc kusů chovných nosnic. Nemůže být žádné pochyby o tom, že provoz tohoto podniku, který má být zahájen již v r. 1970, bude značným přínosem jak pro obec, tak i pro mnohé občany. Okresní zemědělské stavební sdružení staví na pozemku odkoupeném od občana Václava Vilda, v úseku za Dělnickým domem, sklady stavebních materiálů, výroby, garáže a další provozovny. Počítá i s výstavbou bytových jednotek pro své pracovníky. Je nesporné, že i tento podnik může být značným přínosem pro obec.

Pamětihodnosti z doby od roku 1945 do roku 1970:

Pamětní deska letce Františka Běhala, odhalená dne 30. září 1945 na jeho rodném domě. Pomník oběti obou světových válek, postavený v roce 1947.

Pamětní lípa u vrchní školy, vysazená v roce 1968 k 50. výročí trvání republiky.

Lípa svobody, vysazená v parku mateřské školy. Nahrazuje lípu svobody, která byla vysazená před sokolovnou k 1. výročí našeho osvobození Sovětskou armádou, která však stála v terénu výstavby předsálí sokolovny a byla proto vykácena.

Budova sokolovny.

Doložení kapitoly IV.

Tělovýchovná jednota Sokol byla v obci založena v roce 1921. Prvním starostou byl Julius Svoboda, správce velkostatku, jednatelem adjunkt velkostatku Josef Havlíček, pokladníkem Bedřich Zmeškal z čp. 27, náčelníkem František Klobouk z čp. 90, náčelníci Aloisie Dragounova. Cvičilo se v sále hostince čp. 41, v létě pak na dvoře u pokladníka jednoty nebo ve stodole Františka Běhala v čp. 31. V roce 1922 byla od velkostatku koupena louka na Charamsku a upravena na cvičiště. Tělocvičná jednota koupila v roce 1931 od rolníka Zavadila sladovnu a přestavbami ji upravila na sokolovnu. Slavnostní otevření se konalo 14. června 1933. Sokol byl v roce 1939 rozpuštěn a svou novou činnost zahájil v květnu 1945. V roce 1957 byl založen oddíl kopané. Hřiště bylo po přikoupení pozemku upraveno do dnešního stavu v roce 1958.

Fotbalové hřiště oddílu kopané TJ Sokol.

V r. 1967 byla dokončena přístavba předsálí sokolovny a v r. 1969 stavba šaten na fotbalovém hřišti. Sbor dobrovolných hasičů byl v naší obci založen v roce 1907. Při ustavení měl 27 členů. Jeho prvními funkcionáři byli:

František Běhal z čp. 31, starosta, Václav Vykoukal z čp. 3, místostarosta a náčelník, Jan Ležák z čp. 64, druhý náčelník, Jaroslav Kyjovský z čp. 41, jednatel a Bohumil Adler (správce sladovny), pokladník. V témž roce byla zakoupena ruční stříkačka. Stávala v kůlně, a to v místě, kde je nyní nová škola. Výstavba zděné hasičské zbrojnice na Charamsku byla dokončena v r. 1922. V roce 1935 hasičský sbor zakoupil motorovou stříkačku. V roce 1956 požárníci přistavili ke zbrojnici klubovnu.

Požáry v obci za dobu jednoho sta roků:

1868 — mohutný požár, při kterém vyhořely všechny domky po obou stranách obce od potoka ke dvoru,

1895 — vyhořely stodoly v Komínech,

1901 -- obytné stavení Stanislava Němce č. 29,

1907 - chlévy Františka Běhala č. 31,

1912 — stavení Arnošky Gigánkové č. 12,

1918 -- obytná stavení E"r. Mikeše č. 42 a Fr. Lajtocha č. 37,

1921 - - čeledníky na velkostatku, usedlost Fr. Valašíka č. 1, Fr. Běhala č. 2 a domek Viléma Ševčíka č. 76,

1922 - - stodola Josefa Nováka č. 23,

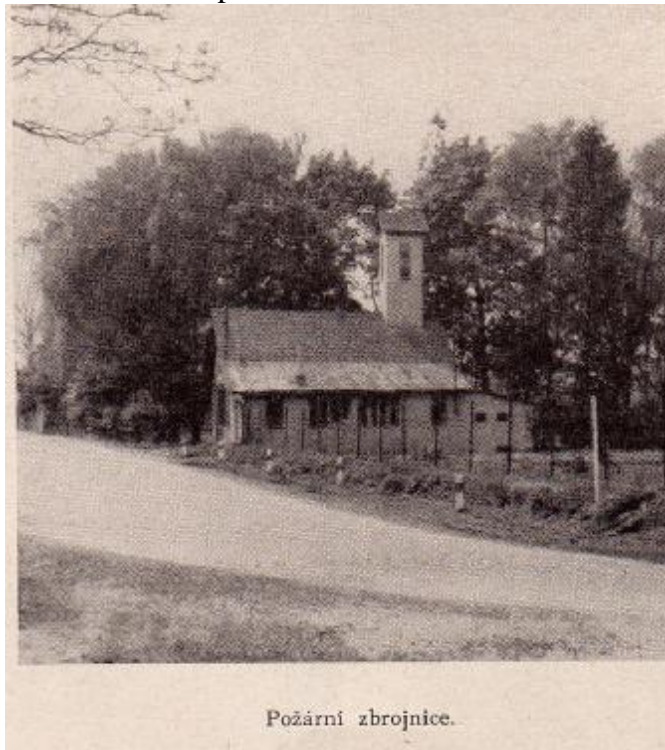
1925 -- obytné stavení Filomeny Bittnerové č. 77,

1928 -- obytná stavení Ant. Menšíka č. 17, Ant. Sigmunda č.18 a Rajmunda Menšíka č. 15,

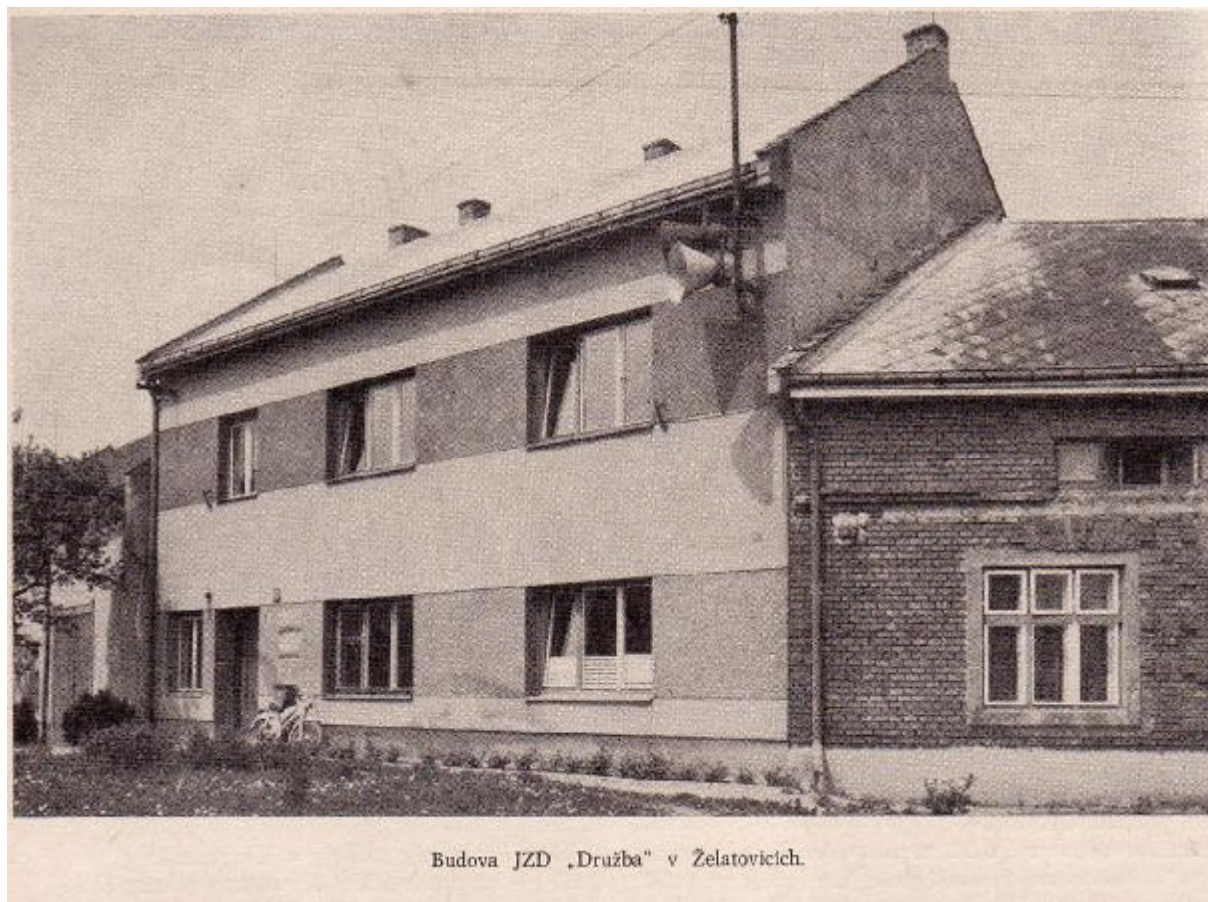
1929 - - stodola Aloise Zmeškala a za dva dny na to stoh slámy,

1934 -- obytné stavení Antonína Ševečka č. 76, Jana Básela č. 82 a Rudolfa Hájka č. 78,

- 1935 -- stodola Josefa Hradila č. 21,
1938 -- obecní domek zvaný Pastéma,
1944 -- stolařská dílna Antonína Malátka,
1949 -- obytné stavení Bohumila Konupčíka č. 91.

Požární zbrojnice.

Výkrmna vepřů.

Jednotné zemědělské družstvo bylo v naší obci založeno dne 13. října 1952. Jeho předsedou byl Oldřich Ležák. Toto první JZD se však v příštím roce rozpadlo. Znovu bylo založeno dne 13. května 1957, předsedou se stal Zdeněk Zmeškal. Začalo hospodařit na výměře 205 ha a mělo 67 členů. Později hospodařilo na pastevních objektech v Karlově Pláni. Od 1. ledna roku 1962 se rozhodla JZD Tučín, Podolí a Želatovice sloučit své provozy v jedno JZD s názvem Jednotné zemědělské družstvo DRUŽBA se sídlem v Želatovicích. Nový ekonomický celek začal hospodařit na výměře 759 ha zemědělské půdy. Při založení měl 284 členy. Jeho předsedou od doby sloučení je soudruh Ladislav Němec ml. Družstvo hospodaří velmi dobře, po celou dobu svého trvání je stále mezi nejlepšími družstvy v okrese Přerov. Je nositelem státního vyznamenání Za výstavbu.

První část výstavby bytových jednotek JZD, kterými družstvo vytváří podmínky pro své členy. Dále je naše JZD významným činitelem v oblasti kulturního dění a všestranným jeho podporovatelem ve všech třech obcích sloučeného celku. Velkostatek v Želatovicích, nyní ekonomie Severomoravských cukrovarů, je malým zbytkem z bývalých panských dvorů v Želatovicích a Tučíně. Oba tyto dvory prožily období častých změn majitelů a držitelů, až

konečně po zrušení roboty přešly do nájmu a podnájmu. Již na přelomu tohoto století se snažila naše obec dvory získat od nájemce Skena do podnájmu. V tomto směru bylo vedeno jednání, které však vlivem inspektora panství Briera nemělo úspěchu, a dvory zůstaly na dalších dvacet let v podnájmu statkáře Čečovičky. 18. července roku 1917 byly oba dvory i s pozemky koupeny prosenickým cukrovarem za cenu 2,235.000 K. Velká část pozemků byla velkostatku odebrána při parcelaci. V držení velkostatku přestal být také dvůr v Tučíně.

Nynější ekonomní statek hospodaří pouze na výměře asi 350 ha i s pozemky na katastru obcí Prusy a Čechy. Vykazuje dobré hospodářské úspěchy a dokonce jedna z pracovníků tohoto zemědělského závodu, Antonie Králová, byla vyznamenána Řádem práce. V letech 1959 a 1960 patřila mezi nejúspěšnější dojičky v ČSSR. Velkostatek je patronem naší mateřské školy a povinnosti patronátního závodu plní dobře.

Zřízení mateřské školy bylo obci povoleno dne 7. srpna 1939. Školka ihned zahájila činnost. Nejdříve byla umístěna ve vrchní škole, pak ve škole dolní a konečně od roku 1955 je v budově MNV. Má jednu místnost jako učebnu, jednu jako hernu pro děti a jednu pro odpočinek dětí. Má samostatnou, dobře vybavenou šatnu, umývárnu a sociální zařízení. Je řádně vybavena vším potřebným, ale bohužel, není možné umístit v ní všechny děti, které by do školky patřily. Její prostory, vzhledem k tomu, že sem chodí i děti z Podolí, nedostačuje. Školka má přímo u budovy své vlastní hřiště a již po několik let je pro ni podle odborně vypracovaného plánu vysazován park dětí. Při mateřské škole je v budově MNV vybudována a velmi pěkně zařízena kuchyně a stravovna. Toto zařízení slouží i starším dětem.

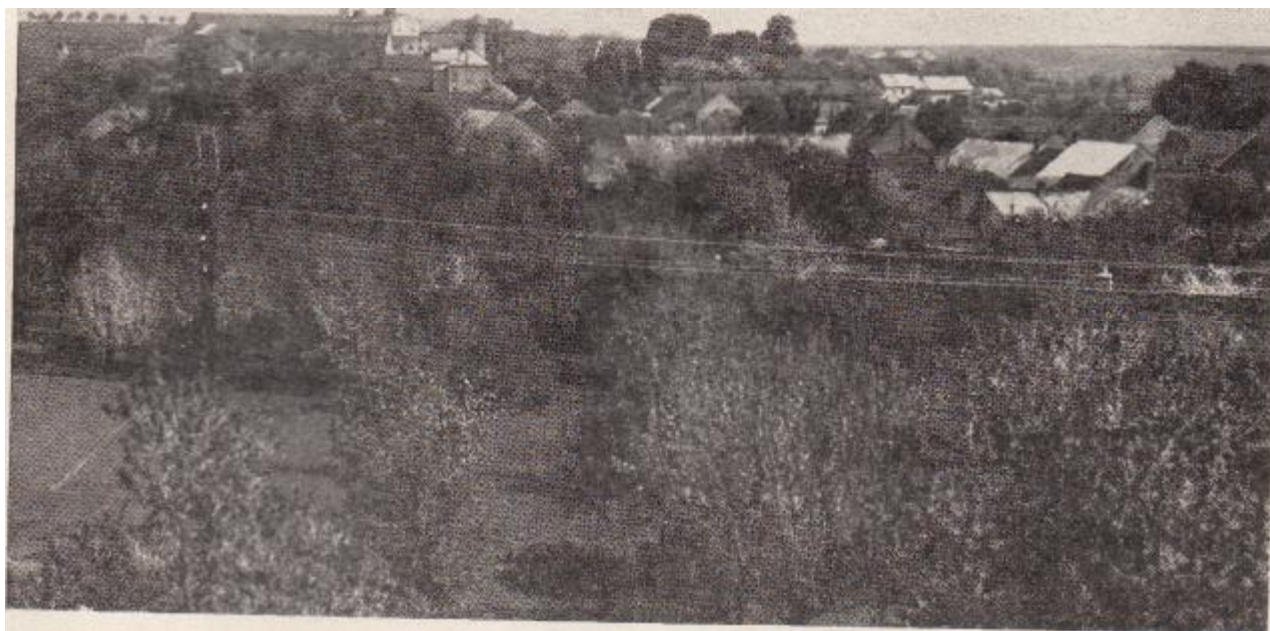
Předsedové MNV od roku 1945:

Antonín Malátek, čp. 56 Josef Konupčík, čp. 96 František Grigar, čp. 131 Antonín Hrbáček, čp. 118 Karel Vymetal, čp. 105 Alois Šimara, čp. 104 Florián Plánka, čp. 5 Věroslav Šimara, op. 104 Václav Novák, čp. 90

Sedm set let historie naší obce uplynulo. Naší drahé obci přejeme, aby její růst byl mohutný, stále šťastnější a stále radostnější.

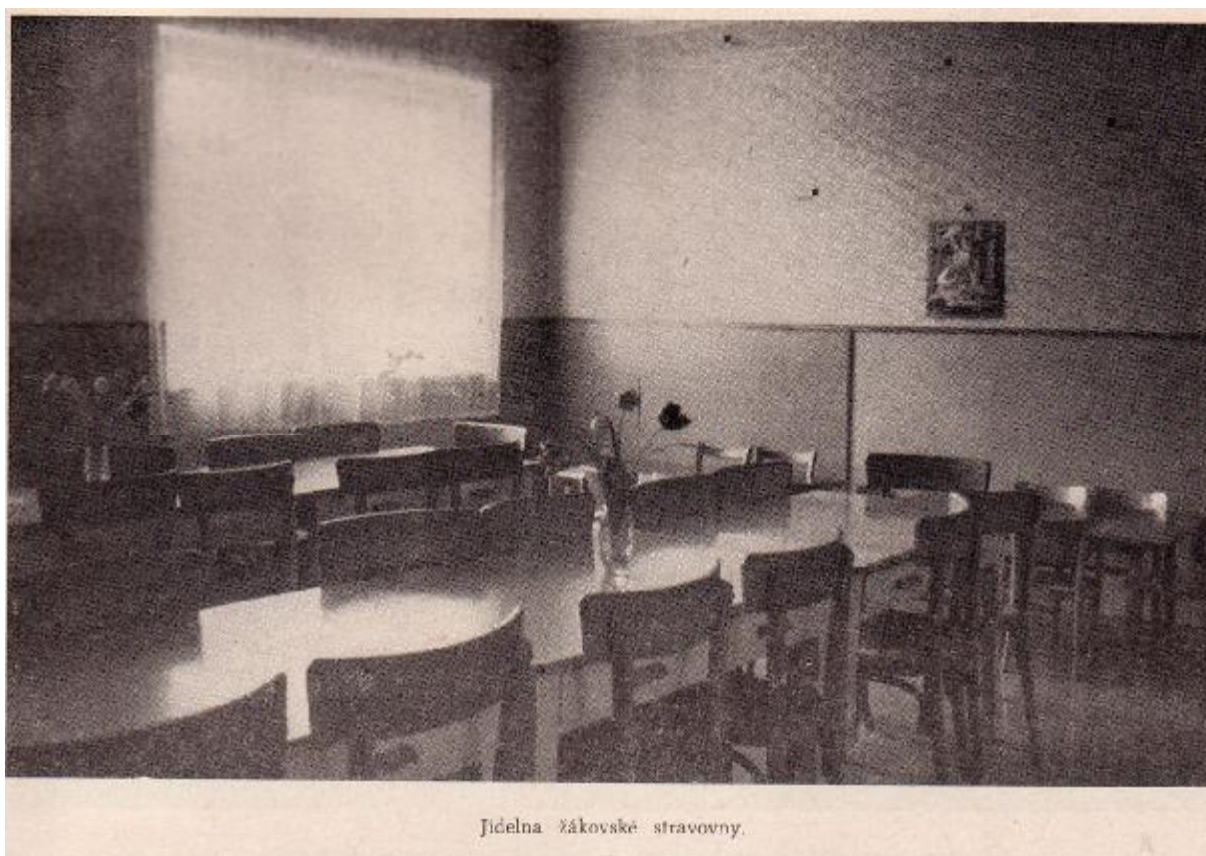

Areál střediska živočišné výroby JZD s výkrmnou vepřů.

Celkový pohled na část obce. V pozadí areál velkostatku.

37

Jídelna žákovské stravovny.

A to je v naší obci taková jediná — poslední — ze starých chaloupek.

ŽELATOVICE - kapitoly z minulosti obce

Napsal Stanislav Novák, redigoval PtoDr. Gustav Vožda.

Fotografie od Frant. Totha. Vydal Místní národní výbor v Želatovicích k 25. výročí osvobození Sovětskou armádou.

Rok vydání 1970, počet výtisků 500.

Povoleno Odborem kultury ONV Přerov 12. V. 1970 pod č. F. G. - 029.

Vytiskl Tisk, n. p., Brno, závod Přerov.

— Neprodejný výtisk —